

DENIS KOZERAWSKI

PETER KAŠPAR

Text
PATRIK GARAJ

Fotografie
MÁRIA PINČÍKOVÁ

Denis Kozerawski a Peter Kašpar získali Cenu Nadácie Tatra banky Mladý tvorca v kategórii Výtvarné umenie za dokument/ videoinštaláciu *Kambium1492*.

**PREKVAPILO NÁS,
ČO VŠETKO SA DÁ
VYČÍTAŤ Z JEDNÉHO
STROMU**

Drevo z chránenej rezervácie Kokošovská dubina je veľmi tvrdé. Kedysi dávno sa preto hodilo napríklad na stavbu lodí. Už v 15. storočí cestoval tento materiál do Európy a nie je vylúčené, že z neho boli postavené lode, na ktorých objavoval svet Krištof Kolumbus. Denis Kozerawski a Peter Kašpar sa chytili tejto hypotézy a nakrútili film o tom, že stromy z východu Slovenska mohli byť na počiatku procesov kolonizácie, globalizácie či dokonca vzniku hip-hopu. Ukazujú, že v jednom strome sa toho môže skrývať veľmi veľa.

PATRIK GARAJ

Váš film je o stromoch. Sú to organizmy, ktoré môžu žiť veľmi dlho a nimi zažité dejiny sú iné než tie ľudské. Človeka do veľkej miery ovplyvňuje dĺžka jeho života. Podľa nej sa rozvrhuje, kladie si ciele a udržuje veci v pamäti. Akú rolu pri tvorbe filmu pre vás zohral fenomén času?

PETER KAŠPAR

Jednu z hlavných. Na začiatku sme uvažovali nad tým, ako práve otázku času uchopiť. Film sme nakrúcali v súčasnosti, jeho téma siahala ďaleko do minulosti a zároveň bola prepojená s budúcnosťou. Bol tu teda súvis s veľmi dávnou históriou, ktorú si už ľudia nepamätajú. No v neživej či živej prírode a konkrétne pri stromoch môže táto pamäť existovať. Čas bol preto pre nás určite dôležitý. Chceli sme ho nejakým spôsobom zachytiť. Ukázať, ako plynie a ako sú tie rôzne úrovne prepojené. Ako niečo z veľmi vzdialenej minulosti môže mať dôsledok práve teraz. Preto sú stromy a raper Čavalenky nositeľmi príbehu. Zároveň sme sa snažili o to, aby nebolo úplne zrejmé, v akom čase sa pohybujeme.

DENIS KOZERAWSKI

Keď sme nad filmom premýšľali, predstavovali sme si dielo, ktoré pôjde do galérie. Bola tam teda ešte iná rovina časovosti: človek si sadne v galérii k videu a vstúpi do niečoho, čo nemá presný začiatok a koniec. Preto sme nad tým uvažovali ako nad nejakým kruhom, v ktorom sme chceli poprepájať všetky línie do jedného celku. Divák doň môže vstúpiť, zachytiť nejakú udalosť a potom sa zase vrátiť. Bez začiatku a konca. Taktiež sme však uvažovali o premietaní filmu v kinosále a snažili sme sa to vybalansovať tak, aby výsledok bol pozorateľný aj ako príbeh. Bola tam teda aj táto rovina časovosti a bolo veľmi podstatné o nej premýšľať.

PK

Zaujímavé tiež bolo, keď sme pochopili, ako je človek závislý od svojho času. Ako si uvedomuje svoju smrteľnosť, že má nejakých 80 rokov života, a preto chce, aby sa veci diali v tomto rámci. Rozprávali sme sa s mnohými ľuďmi, ktorí sa o kokošovský les starajú, a zistili sme, že sú tam dva zaujímavé tábory. Jeden si želá, aby si les žil svojím životom. Druhý chce doň zasahovať. Dôvod je ten, že kokošovský dub je vytláčaný hrabom a lesníci obhajujú svoje zásahy do lesa ako potrebné. Boja sa, že sa dub stratí. Pritom môže byť prirodzené, ak nejaký rastlinný druh migruje. Dub sa možno len presunie niekam inam a na chvíľu ho prehluší hrab. Je však natoľko silný, že o dvesto či tristo rokov sa vráti. Človek však chce, aby tu bol teraz a v najbližších rokoch, a preto hrab odstráni. Bojí sa o dub, ale činí tak v rámci svojho časového rámca. Dub pritom nezmizne. Na tomto príklade vidno, ako nás ovplyvňuje ľudský čas a nepozerala sa na veci zo širšej perspektívy.

DK

Je tu ešte postupujúca klimatická kríza. Ten dub sa možno časom bude musieť posunúť do vyšších nadmorských výšok. Ekosystém, v ktorom dnes funguje, však môže byť viazaný na súčasnú nadmorskú výšku. Je možné, že sa nedokáže adaptovať a postupne vymizne.

PG

Načrtli ste, ako prírodu vnímame cez ľudský čas. Iná vec je, že sa na prírodný svet často pozeráme cez jeho využiteľnosť. Pri kokošovskom dube ide o tvrdé drevo, ktoré je hodnotným materiálom. To nastavuje náš pohľad. Nejde o vzťah, ktorý vzniká, keď sa kochám pri pohľade na les alebo keď sa ním prechádzam. Bola pre vás táto rôznosť prístupov dôležitá?

DK

Ten film bol pre nás takou poznávacou akciou. Snažili sme sa stretnúť s čo najväčším počtom ľudí, ktorí majú nejaký vzťah k tomu lesu. A to buď priamo ku Kokošovskej dubine, čo je jeho malá časť, alebo k hospodárskemu lesu okolo. Hospodári lesa to vnímajú tak, že oni dnes niečo spravajú a úrodu budú zať ďalšie generácie. Myslia teda na to, čo po sebe zanechajú. Snažia sa o to, aby Kokošovská dubina prežila a dalo sa z nej benefitovať v budúcnosti. My sme si však kladli aj otázku, že keď odložíme túto komodifikáciu lesa, čo vlastne zostane? Prečo je pre nás tá dubina taká vzácna? Je tam bezzásahová a chránená oblasť, ktorú hospodári vnímajú veľmi negatívne. Ochránári si ju, naopak, veľmi cenia, pretože sa tam môžu vzdelávať. Pozorujú, ako hrab ten dub vytláča, je to pre nich miesto štúdia. Bijú sa tam takéto dva pohľady, ale nechceli sme to vo filme komunikovať, pretože nie je priamo o tom. Bolo však obohatujúce zistiť, že tieto dva tábory existujú a že zatiaľ nevedia nájsť spoločnú reč.

PK

Keďže si načrtnul tú osobnú rovinnu, tak dodávam, že film je na jednej strane zameraný na stromy a prírodu, ale zároveň je to do veľkej miery aj introspekcia do vnútra konkrétneho človeka. Cez postavu Čavalenkyho to vedie k otázke, akým spôsobom je on sám napojený na komodifikáciu toho lesa. Čo sa tam stalo? Príbeh s vývozom dreva hovorí, že z neho mohli byť postavené lode, ktorými sa kolonizovali Ameriky. A cez otrokov, ich kultúru a hip-hop sa to vlastne celé vracia naspäť. Pohľad na les je teda aj zamyslením sa nad tým, ako málo vieme o týchto veciach. Chodením do lesa sme postupne zisťovali, koľko sa v ňom dá nájsť vecí a spojitostí. Kam nás dokáže zaviesť obyčajný strom. Je na človeku, ktorý sa naň pozerá, čo si z neho dokáže vytiahnuť.

PG

Príbeh s Kolumbom prináša prepojenie, ktoré by človek nečakal. Prekvapí už to, že svet bol v 15. storočí takto presieťovaný a že nejaká vec odtiaľto mohla ovplyvniť dianie na druhej strane zemegule. Zdá sa, že počiatky globalizácie boli dané už vtedy. Do akej miery vás tieto veci zaujímali?

DK

Veľmi. Keď som objavil zmienku o možnom prepojení Kolumba s Kokošovskou dubinou, hovoril som si, že to nemôže byť pravda. Tak sme to začali skúmať a stretávať sa s ľuďmi. Aj ja som mal predstavu o izolovanom svete v tej dobe. O Kokošovskej dubine však zjavne museli existovať zmienky a zaujímalo ma, ako sa informácia o významných duboch dostala do Janova. Predstavujeme si nevyspelý svet, no už vtedy to obchodne dobre fungovalo. Toky obchodu boli napojené aj na naše územie. A ide to ďalej. Keď sa dub premiestnil do Janova a spravila sa z neho loď, tak mala pôvodne ísť do Indie. No dostala sa niekam inam a začala sa tak nová éra európskeho kolonializmu. My sme teda istým spôsobom mohli byť toho súčasťou. Možno iba tou komoditou, ale zaujímavé je, že tak vzniká prepojenosť medzi historickým kontextom a súčasnosťou. Vo filme sme to chceli naznačiť pomocou hudby. Keď otroci na lodiach putovali do Ameriky, tak si vytvorili nejakú rytmiku, z ktorej neskôr vznikol džez a nakoniec aj rap a hip-hop. Sú to diasporické prejavy, ktoré sa k nám globalizáciou vrátili vo forme hudobného mainstreamu. Čavalenky je reprezentantom tohto diasporického prejavu na Slovensku. Zaznievajú u neho silné sociálne témy.

PK

Tu sa opäť prejavuje tá časovosť a dnešná aktuálnosť tej historickej doby. Nejaká úplne jednoduchá vec, ako

Biologický strom rastie vo vrstvách. A každá z nich niečo zaznamenáva. Vieme z nich vyčítať, aký bol rok, a tak ďalej. Podobne a po vrstvách sme my odhaľovali dejiny. Že sa niečo mohlo začať kdesi pri dnešnom Prešove a vrátilo sa nám to naspäť vo forme nejakej kultúry.

je tvrdosť dreva, spustila niečo, čo sa o stovky rokov nejako vráti naspäť. Čoraz viac sme sa ponárali do týchto tém a zistili sme, že ten strom má neskutočne veľa vecí na rozklúčovanie. To bolo to najzaujímavejšie. Biologický strom rastie vo vrstvách. A každá z nich niečo zaznamenáva. Vieme z nich vyčítať, aký bol rok, a tak ďalej. Podobne a po vrstvách sme my odhaľovali dejiny. Že sa niečo mohlo začať kdesi pri dnešnom Prešove a vrátilo sa nám to naspäť vo forme nejakej kultúry. Práca na filme nám odkryla veľmi veľa. Pochopili sme, že by sme tú tému mali dopracovať, pretože obsahuje množstvo zaujímavých vecí, ktoré si zaslúžia pozornosť.

DK

Zaujímavé bolo aj to, že síce hovoríme o 15. storočí a vtedajšej komodifikácii dreva, no zistili sme, že stále ide o vývozný artikel. Teraz už o to možno nemajú záujem európske prístavné mestá, ale dub napríklad kupujú Nemci. Snažia sa ho aj pestovať, no nemajú také podmienky, aké sú tu na Slovensku. Ide teda stále o nejakú trhovú komoditu.

PG

V poslednej dobe sa veľa hovorí o etike preberania techník a foriem medzi kultúrami. Rapovanie na Slovensku tiež pôsobí ako privlastnenie si cudzieho prejavu. Na základe vášho historického príbehu by sme však počiatky hip-hopu mohli vidieť u nás. Ako to teda je? Zaujímala vás téma preberania kultúrnych techník?

PK

Ja túto tému teraz rozpracovávam v rámci Ceny Oskára Čepana. Bol som pri tom, keď k nám hip-hop prichádzal po páde komunizmu. Je to veľmi zaujímavá téma, do ktorej som sa úplne ponoril. Je o tom napísaných veľa kníh a mnoho ľudí sa k tomu vyjadruje. Pri preberaní kultúrnych techník by ľudia mali mať základné vedomosti o tom, čo robia. Odkiaľ daná technika pochádza a aké má korene. A tiež kde sú limity jej privlastňovania. Keď sa nejaký cudzí nástroj používa s rešpektom k danej kultúre, jej odkazu a k prvotnému účelu, tak nejde o násilné privlastnenie. Keby sme išli na úplný začiatok, tak zistíme, že za hip-hopom je revolta utlačaných Afroameričanov, ktorí sa potrebovali nejako prejaviť a byť vypočutí. Vytvorili si DIY kultúru, v ktorej začali používať pre nich nedostupné veci a vytvorili žáner, ktorým dokázali tlmočiť svoje potreby. To je pre mňa kľúčový moment hip-hopu. Keď som skúmal, ako sa to začalo u nás, prečo to ľudia začali napodobňovať, tak som zistil, že išlo o čosi podobné. Hip-hop dokázal robiť aj človek, ktorý na to nemal prostriedky a nebol ako tvorca akceptovaný spoločnosťou. Nemusel byť hudobníkom, hip-hop bol prístupný každému. A keď nemal peniaze na nič, vždy ešte mohol tancovať. Pre mňa ide o formu sociálnej technológie, ktorá sem prišla a ľudia si ju mohli zobrať. Zároveň by sa k nej mali správať s úctou a nezneužívať ju. Privlastnenie je zlé, keď sa zneužíva.

DK

Je to zaujímavá téma. Peter bol uznávaný DJ v nultých rokoch. Bol pri tom zrode. A k tomu privlastňovaniu – nemám na to jasnú etickú odpoveď. Ale je dobré sa nad tým zamýšľať. Výber Čavalenkyho súvisel s tým, že si ceníme to, akým spôsobom ten rap robí. Že je to taký old school prístup a nenaskočil na vlnu komercializácie. Ceníme si hodnoty, ktoré má. Pre neho ide tiež o nástroj emancipácie. V tom sme jeho zaradenie vnímali ako správne a chceli sme mu vzdať hold.

PG

Pre svoje dielo ste si zvolili médium filmu. Prečo vlastne? Súviselo to s príbehovosťou a s komplexnosťou témy?

DK

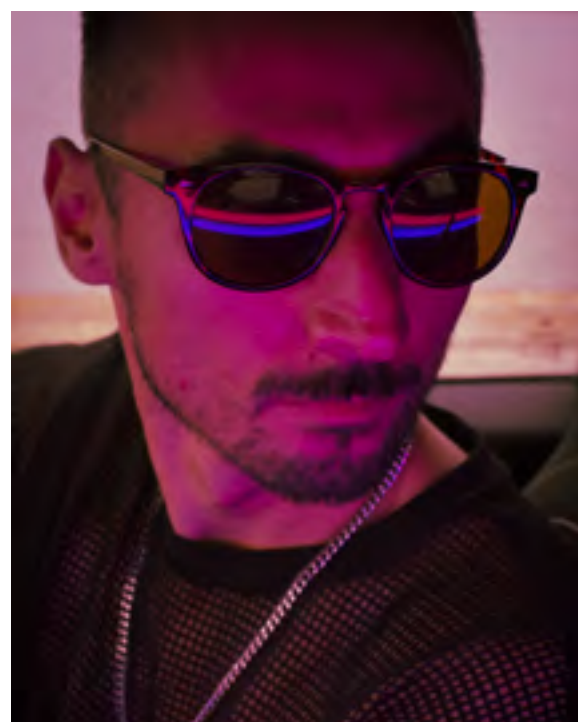
Asi to bol predovšetkým ten storytelling. Chceli sme tú tému adekvátne spracovať. Pritom sme stále na začiatku. V tých 24 minútach sme to pootvorili, snažili sme sa to spraviť čo najviac metaforicky a nebyť príliš konkrétni. Už som spomínal, že malo ísť o dielo určené prevažne pre galérie. Dostali sme ponuku z pražského Bienále Matter of Art a pre nich sme film vyrobili. Je na zváženie, či k filmu pridať aj nejaké ďalšie veci, ktoré by ho posunuli do väčších inštalačných perspektív. Tak, aby sa s ním dalo pracovať aj nejako „sochárskejšie“. Popracovať viac aj s hudbou a vytvoriť tak pre príjemcu istý environment. Nad tým teraz premýšľame.

PK

Od začiatku bolo jasné, že chceme robiť video. Tá téma je natoľko rozsiahla, že pri nejakom limitovanom médiu by sa veľa vecí stratilo. Išlo nám o interakciu s divákom a o to, aby sa naňho prenieslo čo najviac uvažovania. Video a zvuk sme považovali za najsilnejší spôsob, ako to dosiahnuť. A ako spomenul Denis, následne by sa mohli pridať nejaké ďalšie objekty, ktoré by dielo doplnili.

DK

Pri svojom filme hovoríme o doku fiction, a to hlavne preto, že príbeh o Kolumbovi a jeho súvislosti s Kokošovskou dubinou síce nie je nemožný, ale nie je úplne potvrdený. Poňali sme to spôsobom, ktorý hovorí, že to celé mohlo byť aj inak.

DENIS KOZERAWSKI (1990) študoval na Vysoké škole výtvarných umení v Bratislave (Intermédiá a multimédiá, Fotografia a nové médiá). Je spoluzakladateľom občianskeho združenia a umeleckej platformy APART a iniciátorom a spolukurátorom galérie A Promise of Kneropy. Od roku 2015 je zároveň porotcom International Film Festival Bratislava a spoluorganizátorom Bratislava BAK Summer School. Jeho tvorba bola prezentovaná v Museum of Modern Art (MoMA) v New Yorku, v Alserkal Arts Foundation v Dubaji, v Galérii hlavného mesta Prahy, v Kunsthalle Bratislava, Kunsthalle Košice, vo Východoslovenskej galérii, VUNU Gallery, HIT Gallery, v Oblastnej galérii v Liberci, v Kunsthalle TRAFU v Štetine a v Kronika CC v Bytomi (Poľsko), v Stredoslovenskej galérii v Banskej Bystrici, Zoya Gallery, v Easttopics v Budapešti atď. Kurátorsky sa podieľal na projektoch v A Promise of Kneropy, v Galérii Krokus, HIT Gallery, APART STUDIO a Kunsthalle Bratislava. Je laureátom Ceny Oskára Čepana.

PETER KAŠPAR (1983) študoval na Fakulte masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Absolvoval stáže a umelecké rezidencie v rámci School of Visual Arts Residency v New Yorku (2015), The Fountainhead, Miami, FL (2016) a School of the Art Institute, Chicago (SAIC Incentive Scholarship). Jeho tvorba bola prezentovaná v rámci samostatných výstav v priestore A promise of Kneropy (Liquid Being, 2021), v rámci The Java Project, Brooklyn, NY (Sunroof, 2017), Lyons Wier Gallery, New York, NY (Intensions Variable, 2015), v Miami, FL (Drogerie Art Projects, 2013) a v rámci kolektívnych výstav v Galérii hlavného mesta Prahy, Pragovka Gallery, v Galérii Jána Koniarka v Trnave, v Queens Museum, Queens, NY, v Brooklyne, NY, Miami, FL, v rámci New York Pulse Contemporary Art Fair, v Catinca Tabacaru Gallery v New Yorku atď. Je laureátom Ceny Oskára Čepana (2022). Okrem svojej umeleckej praxe je súčasťou platformy Sorrywecan a zakladateľom štúdia Humanoid Research Lab.

Kambium 1492

Kambium 1492. „Stromy nie sú ticho. Rozprávajú nám, čo sa stalo. Za tie roky sa do nich vryla pamäť prírody.“ Raper Čavalenky rozpráva príbeh dubového lesa. Príbeh stromov, ktorých korene siahajú do doby pred antropocénom a ktorých drevo pomohlo ľudstvu k najzásadnejším historickým momentom. Stromov, ktorých hodnotu napriek všetkému vnímame iba optikou trhu, pretože cenu pre nás majú len vtedy, keď sú vyrúbané, narezané a predané...

Krátjometrážny dokumentárny film.
24. min.